

EL TESTAMENT DE PERE GRONY: 1227

Maria Pont

Homo mercator nunquam aut vix potest Deo placere

Barcelona es va configurar com a municipi entre 1200 i 1235. Dins el seu si es van dinamitzant forces socials i econòmiques noves, específicament urbanes, s'hi va creant riquesa. La pulsio interna de la societat barcelonina del segle XIII es mou per un altre concepte de la vida —el *lucrum*— i un altre concepte de la mort —el remordiment. Pere Grony, ciutadà de Barcelona, ens ha deixat el seu testimoni d'aquesta nova actitud «urbana». Per mitjà del seu testament mirarem d'analitzar el penediment del seu únic i gran pecat: ésser ric. Diu així:

Hoc est translatum sumptum fideliter a quodam alio translato cuius series talis est. Hoc est translatum fideliter factum cuius series sic se habet. In Christi nomine et Virginis Marie matris eius. Ego Petrus Grunni, in pleno sensu et memoria sana, facio meum testamentum, in quo eligo manumissores meos, scilicet, Dominum Berengarium, Dei gratia Barchinonensem episcopum, et Petrum de Scintillis, Barchinonensem sacristam, et Berengarium Gerardi et Raimundum de Plicamanibus et Berengarium de Olzeto et Bernardum Aimericum. Et volo quod dominus episcopus dictus sit maior in manumissoria super omnes alios manumissores, et cum consilio ipsius faciant alii manumissores de bonis meis quicquid fecerint.

Primum eligo sepulturam meam in Barchinonense Sede. Mando solvi de bonis meis debita mea omnia et restitui omnes meas iniurias in quibus modo aliquo teneat ad restitutionem. Solutis vero debitis meis omnibus et restitutis meis iniuriis omnibus. Dimito Jacobo filio meo maiori, propter maioriā, domos meas in quibus habito, omnia vero alia mea mobilia et immobilia et semoventia. Dimito inter eiusdem Jacobum filium meum et mediocre filium meum Petrum Arnaldum Grunni et minorem filium meum Petrum Grunni et Staciam et Suavem filias meas equis porcionibus.

Tamen Stacia filia mea maior aliquam habeat maioriā ad cognitionum meorum manumissorum. Dimito et offero canonice Barchinonense dictum filium meum minorem Petrum Grunni, cum omni hereditate sibi contingente, et que sit inde clericus sive canonicus. Et dimito et pono eundem filium meum minorem in posse Dei et dicti Episcopi et ecclesie Barchinonensis, cum dicta sua hereditate. Laudo et concedo uxori mee Sibilie suum sponsaliciū sicut ei feci tempore nuptiarum. Verum si bona mea non sufficerent ad tantum quod dictus filius meus maior possit habere per maioriā dictas domos, sit ad cognitum meorum manumissorum quantum debeat habere per maioriā.

Absolvo domui Sancte Anne honorem qui fuit suus, eo quia non videtur mihi ipsum honorem iuste habuisse. Absolvo ecclesie Sancte Marie de Mari quod possit si voluerit claudere cimiterium. Absolvo eidem ecclesie quatuor vel quinque tabulas que sunt ad chantorum versus ecclesiam. Et si manumissores mei cognoverint quod non sit a me satisfactionem plene eidem ecclesie, fiat satisfactio ipsi ecclesie ad cognitum meorum manumissorum. Et volo et mando quod Bertulino et aliis pueris hospicii solvantur laxationes quas Guillelmus Grunni pater meus quondam defunctus eis fecit. Solutis vero debitis meis et restitutis iniuriis universis, habeant de bonis meis parentes mei pauperes et Petrus Arnaldi ad cognitum meorum manumissorum meorum, si res mee ad tantum suffecerint quod istud fieri possit. Laudo, confirmo et concedo cartas quas feci super solvendis meis debitis et restituendis meis iniuriis. Dono et confero plenam potestatem predictis meis manumissoribus disponendi, emendandi, mutandi secundum quod eis rationabiliter visum fuerit de bonis meis, salva ordinatione quam feci pro anima mea.

Actum est hoc V^o kalendas junii. Anno Domini M^o CC^o vicesimo septimo.

Signum Petri Grunni predicti qui hoc punctis firmo in manu et posse Petri de Bages notarii, eo quia aggravatus, infirmitatis nequo scribere manu propria sicuti facere conveni, laudans, concedens atque confirmans predicta et singula omnia. Ego Berengarius

Barchinonensis episcopus subscribo + Scripta liberes ista Petrus confirmo sacrista. Sig+num Berengarii Gerardi. Sig+num Bernardi Aimerici. Sig+num Raimundi de Plicamanibus. Sig+num Berengarii de Olzeto, nos qui predicta confirmamus. Berengarius de Olzeto firmavit in hoc testamento sine suo dampno. Sig+num Raimundi presbiteri. Sig+num Guillelmi scriptoris. Sig+num Ferrarii Donasos. Sig+num Guillelmi de Ollesa publici Barchinonensis notarii pro teste subscribentis. Sig+num Petri Ferrarii. Sig+num Petri de Bages notarii qui hec scripsit cum literis appositis in linea II^a ubi notavit Bernardus Aimerici, et emendatis in VI^a ubi notavit pono, et in XI^a ubi notavit debitis. Di et anno quo supra. Sig+num Guillelmi presbiteri. Sig+num Arnaldi presbiteri. Sig+num Guillelmi capitalis acolitis. Sig+num Matei de Sancto Paulo. Sig+num Raimundo de Castro, nos quibus translati testes sumus. Sig+num Petri de Bages notarii publici Barchinonensis. Sig+num Romei de Sancto Cucuphate acoliti, qui hoc scripsit mandato Petri de Bages notarii publici Barchinonensis. Idus iulii. Anno Domini .M^o. CC^o. vicesimo nono. Sig+num Raimundo de Ulmo subdiachoni et notarii. Sig+num Petri de Cardona notarii. Sig+num Petri de Valle notarii. Sig+num Jacobi de Podiolo notarii. Sig+num Jacobi de Portu notarii. Sig+num Guillelmi presbiteri. Sig+num Petri Recordi presbiteri Sig+num [...]. Nos qui huius translati testes sumus. Sig+num Petri de Bages notarii publici Barchinonensis. Sig+num Petri Fustarii qui hoc translatum sumptum fideliter ab originali scripsit precepto Petri de Bages, notarii publici Barchinonensis, cum literis suprapositis in linea XIII^a et dampnatis in linea XVII. Undecimo kalendas madii. Anno domini. M^o. CC^o. XL. quinto¹.

Pere Grony pertany a l'aristocràcia del diner barcelonina. La seva fortuna es basa en el préstec de diners a un interès alt i bo. Els Grony son banquers i també armadors de naus. Delimitem el marc sociò-econòmic des d'on es mou el nostre personatge. És un *prohom*, tal com consta en la Crònica del Conqueridor. Pere Grony dona suport al rei Jaume per a la seva conquesta cap a Mallorca. Parla després de l'abat de Sent Feliu de Guíxols i de lo prebost de

¹ ACA, DP Monistrol, perg. 41, 28 de maig, juny 1227. Hi ha també un altre trasllat del seu testament a ACA, DP Monistrol, perg. 37, 23 de juliol de 1226, i com a document complementari de la seva última voluntat un cop ja és mort (1227), ACA, DP Monistrol, perg. 42, 3 de setembre de 1227.

Tarragona, i diu:

Senyor, a Déu graïm tota la ciutat de Barcelona la bona voluntat que Déu vos ha donada, e havem fiança en Nostre Senyor que vós l'acabarets a vostra voluntat: e proferim-vos primerament los corsos, e les naus, e els llenys que en Barcelona són per fer servii a vós en aquesta host honrada, a honor de Déu: e farem-ho en tal manera que en retenrem vostre grat per tostemps per lo servici que ara us farem. E per ço no hi volem pus metre de les ciutats, e car no n'hi ha plus sinó Barcelona.

E Tarragona e Tortosa acordaren-se a la paraula que els prohòmens de Barcelona dixerén².

És un banquer, pertanyent al llinatge dels Grony, posseïdors de bona part de la Ribera de Barcelona³. En una paraula, Pere Grony és un negociant. Un home que té poder, diners i propietats. Un home que té la seva vida —terrenal— solucionada. Però, ¿i el seu testament? ¿El traspàs cap a l'altra vida el fa ser conscient de les seves *iniurias* terrenals? Sembla que sí. Sobta, en la lectura del seu testament, la repetició desmesurada d'aquesta paraula. Pere Grony se sent culpable del que ha fet malament durant la seva vida, no pas com a home, sinó com a negociant. ¿Quina és la raó perquè no testi ampul·losament, deixant constància de la seva enorme riquesa? El seu testament no és ampul·lós. Les seves últimes paraules són de qui no té la consciència del diner gaire neta. Remordiment? Però sobta també que, per mitjà de la riquesa, solucioni les seves *iniurias*. Una nova actitud moral surt a la llum en aquest món urbà: el perdó és dut a terme pel pecat —pel diner. Com? Les seves *donacions* pietoses serviran per fer «grans obres»: en primer lloc, acabar la construcció del cementiri de Santa Maria del Mar («*Absolve ecclesie Sancte Marie Mari quod possit si voluerit claudere cimiterium*») i cedir-li «*quatuor vel quinque tabulas*» (on ell feia negoci?) «*que sunt ad chantonium versus eandem ecclesiam*», i, en segon

² Jaume I, el Conqueridor, *Crònica o Llibre dels Feits*, dins de *Les Quatre Grans Cròniques*, Selecta, Barcelona 1971, p. 31, art. 54.

³ C. BATLLE I GALLART, «La Societat Catalana al s. XIII», *Annals de la Universitat d'Estiu, Andorra 1982. El segle XIII*, Conselleria d'Educació i Cultura, Andorra 1983, pp. 45-54.

lloc, ampliar l'Hospici de Barcelona (*«Et volo quod Bertulino et aliis pueris hospicii solvantur laxationes quas Guillelmus Grunni pater meus quondam defunctus eis fecit»*).

Crec que hi ha una qüestió a tenir en compte en l'anàlisi de l'«actitud» final de Pere Grony, del seu remordiment-penediment: la condemna de l'Església sobre qui ha exercit *illicita negotia*. Aquesta pressió eclesiàstica penetra dins del món urbà sota dues vessants: per als alts càrrecs d'una manera ambivalent, tal com sosté J. Le Goff⁴, i per als ordes de predicadors, els ordes mendicants dels franciscans i els dominics. Tots, uns i altres, condemnen la fam de diner, el *lucrum*, perquè és la causa d'un dels pecats «urbans» més grues: l'*avaritia*. Pere Grony n'és conscient. Negociant i cristià, buscarà el perdó de les seves *iniurias* en el bisbe. El bisbe de la ciutat, que serà el seu marmessor per sobre de tots els altres (fins de Ramon de Plegamans, veguer de Barcelona el 1227 i membre de l'alta burgesia mercantil), i així ho constata: *«in quo eligo manumissores meos, scilicet Dominum Berengariu Dei gratia Barchinonensem episcopum ... et volo quod dominus episcopus dictus sit maior in manumissoria super omnes alios manumissores»*. Berenguer, bisbe de Barcelona, haurà de perdonar Pere Grony. L'ambigüitat d'aquests alts càrrecs eclesiàstics respecte a la condemna del diner és un fet. No perdonen de franc. Pere Grony vol ser enterrat a la seu de Barcelona (*«Primum eligo sepulturam meam in Barchinonense Sede»*), i això val diners. Pere Grony vol que el seu fill sigui clergue o bé canonge, i això val diners. Ho soluciona dient: *«et dimito et pono eundem filium meum minorem [Pere Grony] in posse Dei et dicti Episcopi et ecclesie Barchinonensis, cum dicta hereditate»*. La penitència final de Pere Grony, negociant i cristià, queda en mans de l'Església. Les seves *iniurias* quedaran resoltes.

El diner, doncs, posa els fonaments al món urbà. La societat urbana configurada en els seus orígens dins d'un lògica feudal comença, a partir de 1200, a ser aliena a aquesta lògica⁵. Barcelona n'és un exemple.

⁴ J. LE GOFF, *Marchands et banquiers du Moyen Âge*, PUF 1956.

⁵ Tal com sosté Y. BAREL en el seu llibre *La ville medievale. Système social - Système urbain*, Presses Universitaires de Grenoble 1975.

L'ascens dels grups específicament urbans es du a terme per vies matrimonials i econòmiques. La roda del diner origina en el si de la ciutat —Barcelona— el glatir d'una nova manera de viure. La pulsio és monetària. Per mitjà del diner i de fer-lo treballar és possible tenir un lloc prestigiós, elevat, reconegut en la vida urbana. És aleshores quan dos substantius individuals —ric i pobre— es transformen en col·lectius. Aquesta transformació d'èsser ric en *riquesa* col·lectiva engendra, en el món urbà, el concepte col·lectiu de *pobresa*. El pobre, *pauper*, materialment parlant, també és una figura urbana. No entrarem en aquesta qüestió, però convindria remarcar que Pere Grony, el nostre personatge, té pobres a la seva família i així ho fa constar en el seu testament: «*Solutis vero debitis meis et restituitis iniuriis universis, habeant de bonis meis parentes mei pauperes...*», i ells són també beneficiaris del seu penediment.

Per tot això, la unió que formen la ciutat i el diner (per mitjà del negoci) genera un comportament, una actitud personal que emergeix desesperada a l'hora final: la por de la condemna eterna i l'esperança de la salvació per un *mea culpa* monetari. Hi ha gent, en aquesta història del negoci, als quals la consciència d'exercir *illicita negotia* els fa prendre una actitud de penediment en vida. El seu purgatori serà terrenal. N'hi ha pocs. Un exemple: Baude Crespín, el famós banquer d'Arras de la darrerria del segle XIII, que acabà la seva vida com a monjo de Sant Vaast. Però la més freqüent és l'actitud, quan la mort és a prop, de Pere Grony. Penediment tardà, sens dubte, però necessari per poder continuar la roda dinamitzadora d'una societat que mai, amb tanta propietat, s'ha denominat urbana.